

ELEMENTE SLAVE, MAGHIARE ȘI GERMANE IN GRAIUL POPULAR AL ROMÂNILOR DE PE VALEA COLITCA (JUDEȚUL SĂLAJ) II

SLAVIC, HUNGARIAN AND GERMAN ELEMENTS IN THE LOCAL LANGUAGE OF THE ROMANIANS FROM THE COLITCA VALEY (SALAJ DISTRICT) II

Maria MORARU
U.S.A.M.V. IASI

Abstract: The author attempts on evaluation of the Slavic, German und Hungarian elements which have penetrated into the people language of the Romanian who live on the Colitca Valley (Sălaj district). Those elementes was testifid by the author in the time from 1950-1960. Despite the fact that region is not part of the aria inhabited by the Hungarian peapel but very cloth to her, sole a relatively smalle number of Hungarian words is used to name dishes, vegetables, houseould objects or institutions etc., which continue to be used by the rural population of the Colitca Valley. Within the the last years on can easily notice the tendency to reduce the number of these elements, one possible reason leiing in the cultural emancipation of the population.

Se știe că vocabularul unei limbi este supus unor numeroase influențe din partea limbilor vorbite de către populațiile cu care acesta vine în contact. Astfel, româna – pe parcursul evoluției ei – a venit în contact – direct sau indirect – cu slava, greaca, maghiara, turca, franceza, germana etc., care, toate, și-au pus amprenta – în măsură diferită — asupra lexicului autohton. Evident că, pe primul plan, se situează influența unor limbi cu care populația autohtonă a intrat în contact direct, în viața de zi cu zi, ca urmare a coexistenței – mai mult sau mai puțin îndelungate – cu vorbitori ai acestor idiomuri. În acest context, nu este de neglijat influența pe care a jucat-o limba maghiară asupra dialectelor și graiurilor locale, în special în zonele unde vorbitorii nativi de limbă maghiară reprezentau o parte însemnată a populației, cum este cazul în Transilvania.

II Elemente maghiare și germane *

Dacă prezența numeroaselor cuvinte de sorginte slavă se explică prin simbioza dintre români și slavi în secolele VI-X, prezența elementelor maghiare în graiurile locale din Transilvania nu poate fi explicată printr-o asemenea cauză, în ciuda faptului că maghiarii, și ei foarte numeroși, au dominat în Ardeal timp de peste 800 de ani.

Să nu uităm însă că migratorii slavi, la rândul lor în număr foarte mare, deși stăpânitori, au fost asimilați, în cele din urmă, de către populația autohtonă daco-romană, în timp ce ungurii au dus tot timpul o *politică de apartheid*, ba mai mult,

* Nu ne ocupăm aici de elementele maghiare și germane care au intrat de mult în uzul general, ca de ex., *șapcă, nădragi, cătană, căbat* etc.

și o politică de descurajare a elementului românesc, cum ar fi decăderea din drepturi și pierderea averii la refuzul de a se lepăda de naționalitatea română, prin crearea de școli de stat numai în limba maghiară, prin introducerea, mai târziu, a limbii maghiare ca limbă oficială, ceea ce a avut ca urmare maghiarizarea numelor românești în acte și documente etc., a toponimelor și hidronomelor, fără însă a reuși – cu toate acestea – să afecteze într-o măsură semnificativă ființa noastră națională. Pătrunderea în limba generală sau în graiurile locale ale unor elemente din această limbă nu impietează cu nimic esența ei românească, împrumuturile din alt idiom fiind normale pentru orice limbă.

Elemente maghiare în graiul popular al locuitorilor de pe valea Colitca (satele Cățalul Românesc* – azi Meșenii de Sus – , Șeredei, Pria, Stârci – (v. folia nr. 1) sunt mult mai puțin numeroase decât cele din alte zone ale Transilvaniei, în ciuda faptului că localitățile în discuție sunt situate la numai câțiva kilometri de mânăoasa vale a Crasnei care trebuie să fi fost populată intens de maghiari încă de la venirea lor aici, ceea ce explică faptul că în graiul local al populației românești – dar nu numai – au intrat o mulțime de *maghiarisme*. Cu toată apropierea de valea Crasnei, în satele amintite mai sus nu au locuit – de-a lungul secolelor – , decât un număr infim de maghiari, care, desigur, nu ar fi putut influența graiul local. Astfel, o statistică din anul 1890** arată că în satul Cățalul Românesc existau un număr de 167 case și 1314 locuitori, dintre care 15 nemți, 15 izraeliți iar restul români, în timp ce în satul învecinat, aflat în imediata apropiere a văii Crasnei cu un număr de 187 de case, numărul de locuitori era de 865, dintre care 454 maghiari, 1 german și restul români, 11 evrei. Conform aceleași surse, la 1733 existau aici un număr de 20 de familii, iar la 1750 —367 de suflete, toți greco-catolici, adică români, căci această confesiune există numai la români și la ucrainenii***.

Totuși, dată fiind circulația oamenilor și legăturile economice pe care le aveau locuitorii satelor în discuție cu localitățile din jur, au intrat în uzul limbii locuitorilor din această zonă o serie de maghiarisme cu o rază mai mică de răspândire, pe care, într-o primă fază, le vom prezenta în ordine alfabetică:

BOLD¹, *bolduri s.n.* “magazin, prăvălie”; magh. **bolt**. Nu apare nici în *DEX* nici în *DAR* cu acest sens, există doar un omonim care nu are nici o legătură semantică cu acest apelativ, care se pare că nu a intrat în uzul general. Cuvântul are/avea o răspândire destul de largă, fiind folosit, pe lângă satul Cățalul Românesc, în Cățalul Unguresc, Crasna, Șeredei și în alte sate din comuna Crasna și localitățile mai mari din împrejurimi (Vârșolț, Simleul Silvaniei) (v. **Moraru**, *Elemente germane și maghiare*, 2001)

* Deși numele actual al localității este Meseșenii de Sus, întrucât în toate documentele de până la schimbarea numelui (1973) figurează sub vechea denumire, care este relevantă pentru noi din punct de vedere lingvistic, în lucrarea de față o vom folosi în continuare pe aceea de Cățalul Românesc.

** v. *Monografia Sălajului*, de dr. Mor Petru, vol. III, 1902.

*** Ucrainenii au recunoscut supremația Papei din aceleași motive ca și românii ardeleni dar înaintea acestora, anume pe la 1692 (v. Prunduș S., Plaiianu C., *De ce suntem greco-catolici*, Cluj-Napoca 1999.

CANTĂ^{2****}, cânti *s.f.* “cană mare de tablă de formă conică cu un singur mâner”. Este înregistrat atât în DEX cât și în DAR. La **Binder** (III, p. 52) găsim: “cantă 1. “oală de tablă” (com. Drăgoioasa, raion Vatra-Dornei, reg. Suceava); 2. “cofă” (com. Izvoru Dragoș, raion Vișeu, reg. Maramureș), din germ. de sus **Kande**, “cană”. *DA* și *CADE* îl consideră de origine sâsească sau maghiară. Harta 1039 (cană) și 1040 (găleată), din ALR, serie nouă, IV, prin distribuția formei *cantă*, pledează pentru un împrumut din germană (com. Bîrsana, raion, Vișeu, reg. Maramureș, com Prundu Bîrgăului, raion Bistrița, raion Maramureș, com. Sîmihaiu-Almașului, raion Huedin; com. Petrești, raion Turda, reg. Cluj; Gîrda de Sus, raion Beiuș, com. Feneș, raion Alba, reg. Crișana; com. Dobra, raion Ilia, reg. Hunedoara; com. Glimboca, raion Caransebeș, reg. Banat; com. Petrești, raion Gorj; com. Strehaia, raion Strehaia, reg. Oltenia.” Putem constata că acest cuvânt este de mult intrat în uzul general.

CĂUACI, căuaci *s.m.* “fierar, potcovar”: magh. **kovács**^{***}. Nu apare în DEX, în schimb există în DAR cu varianta **COVACI**, care redă pronunția exactă a cuvântului din maghiară. Se observă în zona cercetată adaptarea fonetică și ortografică la sistemul limbii române prin transformarea lui **o** accentuat în **ă** și mutarea accentului pe silaba a doua. Este sigur însă că acest cuvânt – dat fiind că nu formează familie de cuvinte în maghiară, este, de fapt, la origine, un împrumut din limbile slave, unde avem verbul sl. **kovat** “1.a forma, a da o formă oarecare prin lovituri de ciocan; 2. (*fig.*) printr-o oarecare activitate a crea ceva 3. a potcovi” cu derivatele **kovka** “1. forjare, făurire 2. potcovire; **kovočnĭj** (de forjare, de făurire), **podkovka** (potcoavă)” (*cf. DRR*). Il găsim și în *Glos. reg.* la pag. 23 sub varianta **căuaci** *s.m.* “fierar”, același cu **covaci** “idem” și derivatul **căuăcie** “fierărie”, dar apare și varianta **covaci**.

CĂUĂCIE, căuăcii *s.f.*, v. mai sus.

CĂRĂLABĂ, cărălabe *s.f.* “gulie”, *cf.* magh. **karalábej**. Nu apare nici în DEX, nici în DAR. Cuvântul maghiar citat mai sus este, cu certitudine, originar din germ. **Kohlrabi** (“gulie”), unde mai există și alte cuvinte cu această rădăcină – **der Kohl** (*varză*), **der Blumenkohl** (*conopidă*), a fost preluat, probabil, de maghiari în timpul Imperiului Austro-Ungar, de unde s-a transmis apoi și în graiul românilor ardeleni. Este răspândit în întreaga zonă a văilor Colitca și Crasnei.

CIONT, cioante *s. n.*, “os”; *cf.* magh. **czónt** “os” (nu apare nici în DEX, nici în *Glos. reg.*, în schimb îl întâlnim în DAR cu mai multe sensuri, dintre care la sensul nr. 2. găsim: “ciont *s.n.*, (*reg.*) os, ciolan,” cecea ce denotă că, deși regionalism, are o arie mai largă de răspândire. Cuvântul este încă folosit curent de populația rurală locală. Relevant pentru istoria acestor locuri este și faptul că cel mai înalt vârf al Meseșului, la poalele căruia se află satele amintite, poartă numele de Osoiul Ciontului (700 m), adică “osoiul osului”, un pleonasm

**** Pentru a nu produce confuzii din cauza similitudinii dintre *accent* () și semnul diacritic care apare în maghiară la unele vocale (**ô**, **á** etc.) vom marca accentul prin sublinierea vocalei accentuate în ambele limbi)

explicabil prin dubla denumire românească și maghiară a acestui loc. Fenomenul, remarcat de către specialiști nu o dată, reflectă în mod indubitabil succesiunea cronologică a migrațiilor. Iată ce spune D. Giurescu referitor la același fenomen, exemplificat, de data aceasta, prin două hidronime: (v. Giurescu, 1967, p. 14-15): “Foarte interesante, sub raportul concluziilor ce se pot trage în sprijinul continuității populației romanice, sunt numele a două ape: Bistrița, în partea de nord-vest a Transilvaniei și Sebeșul, în partea de sud-est a ei, deci în extremitatea opusă. Bistrița, afluent al Șieului, care, la rândul-i, e afluent al Someșului, poartă, în partea ei superioară spre izvor, numele de Repedele. Această succesiune de hidronime este însăși imaginea felului despre cum s-au succedat ocupațiile neamurilor migratorii, în evul mediu timpuriu, cât și a peceții pe care au pus-o ele toponimiei.Bistrița e un nume slav, dat de populația slavă care s-a așezat în această parte a țării; el traduce numele românesc Repedele, pe care populația daco-romană, împinsă spre partea superioară a văii, l-a păstrat. (v. și la E. Petrovici, 1944, p. 29)”. Cuvântul este înă în uzul curent al populației românești din zonă.

CIOROI, cioroaie *n. f.*, “pârâiaș repede de munte, amenajat de mâna omului astfel ca să cadă în cascadă” (nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*); magh. **czorogni** = rom. *a curge*, magh. **czorgó** “cișmea, șipot”. Vezi și topicul **CIOROCA**, denumire pentru o parte a satului Cățălul Românesc.

CLOP, clopuri, *s. n.*, “pălărie țărănească de paie” cf. magh. **kalap** (apare în *DEX* și în *DAR* cu sensul de “pălărie țărănească cu calota rotundă și borurile scurte”) v. și sl. **kolpak**. Observăm transformarea grupului magh. **olo, oro** în rom. **lo/la, ro/ra**), ca și în apelativul Crăciun, magh. **Karácsonj**.

COCIOANE *s. pl.* “răcitură, piftie”: din magh. **koçsonya** “piftie, gelatină”. Nici acest cuvânt nu este autentic maghiar, ci are la bază un slavism: **okočenet** înseamnă “a se întări, a înțepeni pierzând mobilitatea și sensibilitatea” (v. în *DO*). Să nu uităm că în maghiară au intrat numeroase slavisme ca urmare a conviețuirii alături de slavi în perioada cât au stat în stepele rusești dintre Don și Volga, unde au ajuns pe la 830 și au rămas cam o jumătate de secol, până pe la 888, când au apărut în Câmpia Panonică. (v. **Xenopol**, *op. cit.*, p. 610-11).

COLOMPARĂ, colompere *s. f.* “cartofi”, cf. magh. **krumpli** “cartofi”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, l-am găsit în schimb la **Binder** (III, p. 64), sub forma (prescurtată) *crumpere*, (o contaminare între **crumpli** și **pere** (de pământ) *s. pl.* “cartofi”, cu numeroase variante ca *crumperi*, *crîmpei*, *cloampe*, *grumba*, *grumpe*, *groampe*, printre care și **colompară** (com. Bohotinul Mic, raion Carei, reg. Maramureș, com. Selindru, raion Marghita, com. Bocșa, raion Zalău, reg. Cluj, din magh. **kolomp^er(a)**. Cf. *DA*, *CADE* și *Dicț. Scriban*, care le consideră tot variante din maghiară sau din sîrbă”. Deși suntem de acord că împrumutul este din maghiară, prototipul propus de ei ne-a mirat, pentru că nu l-am găsit nici într-un dicționar maghiar-român, cu atât mai mult cu cât în această limbă nu există accent circumflex, ceea ce ar fi trebuit să-l pună pe gânduri pe autor. Transformarea lui **r** în **l** și invers este un fenomen larg răspândit în plan european

(v. it. **paloma**, rom **porumbel**) (aici folia 3). La Cățâl se mai folosea și expresia *pere de pământ*, probabil un calc după franțuzescul *pomme de terre*.

COPÂRȘEU, copârșeuri *s. n.*, “sicriu”, din magh. **koporsó** “sicriu”. Nu apare în *DEX* însă îl regăsim în *DAR* cu specificarea “(reg.)” și sensul de “sicriu, coșciug, raclă”; Remarcăm adaptarea la sistemul fonetic al limbii române prin transformarea lui **or** în **îr** și a terminației **ó** în **eu**, specifică limbii române: *liceu, releu, planșeu*, observată în multe alte ocazii.

CORHĂZ, corhazuri *s. n.*, “spital” din magh. **kórház** “spital”. Nu apare în *DEX* însă îl găsim în *DAR* cu specificarea (reg.) “spital”. Deosebirea dintre cele două limbi constă numai în accent, care în română, stă pe a doua silabă. Presupunem că maghiarul **korház** este, la rândul lui, un calc după germ. **Krankenhaus** (spital), care, tradus mot-a-mot înseamnă “casă de bolnavi”: v. germ. **krank** (bolnav)+**Haus** (casă), **cf.** și magh. **kor** (bolnav)+ **ház** (casă).

CUCURUZ *m. sg.* ” graminee înaltă, cu frunza lungi și late iar în vârf o inflorescență în formă de mătură”, sin. “porumb” intrată în uzul general, din austr. **Kukuruz**

DIAC, dieci *s.m.*, “cantor” din magh. **deak** “cântăreț bisericesc” (nu apare în *DEX*, în schimb îl întâlnim în *DAR* cu specificarea “(reg.)” și sensul ”psalt, cântăreț bisericesc”

DÂMB *s.n.*, dâmburi “delușor” din magh. **domb**; apare în *DEX* cu sensul de “ridicătură mică de pământ înălțată la marginea unui șanț sau a unei gropi” iar în *DAR* ca regionalism cu sensul “deal mic, culme, colină, măgură, grind” etc. Există și un topic local în satul Cățâlul Românesc – **Dâmbul Morii**, ceea ce denotă vechimea lui.

FEREDEU, feredeuri *s.n.*, “baie” și “cadă pentru îmbăiere”; “local public pentru a face baie, “localitate balneară”, din magh. **fürdő** “baie” și verbul **fürödni** “a face baie” apare în *DEX* cu aceste precizări din magh. dial. **feredni** iar în *DAR* este menționat ca regionalism cu sensul “1. baie, îmbăiere și 2. baie, stațiune;” Observăm că grupul **ür** se transformă în română în **-ere-**.

FIDEU, fideuri *s.n.* “capac”. Nu apare nici în *DEX* nici în *DAR*; din magh. **fedő**

FITEU, fiteuri *s.n.* “cuptor metalic”, din magh. **fütő**. Nu apare în nici *DEX* nici în *DAR*, nici în *Glosar*. Transformarea sufixului final **ő** în **eu** este frecventă: *fideu, ilesteu, lipideu*.

GACI *s pl.* “fustă pantalon din costumul popular al ardelenilor sălăjeni”, din magh. **gatja**. Apare atât în *DEX* cu sensul “pantaloni largi specifici portului popular din regiunea Oașului” cu etimologie necunoscută, cat și în *DAR* cu sensul de ”izmene largi purtate ca pantaloni în Oaș“. Precizăm că acest port există și în anumite părți ale Sălajului (pe valea Colitca, de exemplu) și nu numai, dar definiția din *DAR* ni se pare inexactă, vulgarizatoare, este vorba de o fustă pantalon, cu pliseuri mari, de culoare albă, uneori dantelată la partea de jos, care ajunge până aproape de glezne (folia 4).

ILESTEU *s. sg.* “drojdie”: magh. **élesztő** “drojdie”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*:

LIPIDEU, lipideuri *s.n.* “cearceaf”, din magh. lepedő “cearceaf”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*. Se utilizează frecvent atât în zona la care ne referim, cât și în localitățile de pe valea Crasnei.

LOPITĂU *s.n.* “obiect din lemn de formă dreptunghiulară, folosit ca suport la bucătărie pentru tăiat zarzavatul, mezeluri, pâinea etc.” (nu apare în *DEX*): magh. **lapító** “idem”.

MAJE, mǎji, *s.f.* “unitate de măsură pentru greutate, echivalentă cu 100 kg.”. Cf. magh. **mája**

MARHĂ, marhă, *s.f.* “vită”, cf. magh. **marha**. NU apare în *DEX*, îl găsim, în schimb, în *DAR*, cu același sens, dar forma de plural este greșită: nu **marhe**, ci **marhă**, cf. expresia **TÂRGUL DE MARHĂ** pentru “târgul de vite”.

MĂLAI *n. sg.* “porumb”, cf. magh. **máley**. Il găsim în *DEX* cu următoarele mențiuni: ”**MĂLAI**, (2) mălaie, *s.n.* 1. Făină de porumb (Reg.) Făină de mei. 2. Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit și copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb amestecat cu lapte (și cu zahăr). Turtă formată prin presarea rezidurilor rămase după extragerea uleiului din semințele plantelor oleaginoase. 3. (Reg.) Porumb. 4. (Reg.) Mei; *p. restr.* Boabe de mei (Bot., reg.) – Et. nec.”

Originea acestui apelativ este discutabilă. Unii cercetători sunt de părere că ar proveni din dac. *malana* (**Xenopol**, 1888, p 109). Interesant este faptul că încă Hașdeu menționează, printre alți 84 de termeni care, în opinia lui, s-au păstrat din idiomul indoeuropean al dacilor, acest cuvânt, care, probabil, existase și înainte, dar cu o altă accepțiune. Xenopol presupune că apelativul **mălai** ar reprezenta o altă denumire pentru *mei*, care, la randul sau, se trăgea din dac. **malana**, în timp ce cuvântul *mei* provenea din lat. *millium*.

OIAGĂ, oiegi *s.f.*, “recipient de sticlă”, cf. magh. **üveg**. Nu apare în *DEX*, îl întâlnim în *DAR* cu sensul de “1. sticlă, garafă” și 2. recipient de sticlă”.

OLOI *n. sg.* “ulei”; nu apare în *DEX*, dar îl găsim în *DAR*; cf. și magh. **olaj**.

PĂPIRUȘ *s.n.* (citește: păptiruș) “hârtie”, magh. **papir** “hârtie”, *v.* și germ. **Papier** “hârtie”. Găsim la **Binder** (*op. cit.*, p. 56), numai varianta **papir** *s.n.* “1. foiță de țigară; 2. “ceva subțire, fin” (com. Bilca, Frătăuții Noi, Frătăuții Vechi, Galant, Putea, Straja, Vicovul de Sus, Vicovul de Jos, raion Rădăuți, reg. Suceava) din germ. (**Zigaretten**)**papier** “foiță de țigară”, deci este vorba de un alt sens.

PĂSULĂ *s. f.* “fasole” din: magh. **paszuly** “fasole”. Nu apare în *DEX* însă îl regăsim în *DAR* cu trimitere la **fasole**. Este evident că și apelativul maghiar are la origine cuvântul latinesc *faseolum*, (*v. lat pater* = germ. Vater, engl. Father) numai că aici s-a produs prima mutație consonantică germanică a seriei de consoane explozive surde **p, t, k**, care trecând prin faza de aspirate surde **ph**,

th, kh, s-au transformat în spirante surde devine **f, þ, h** și apoi revin iar la **p, t, k**.^{*} (v. folia nr. r). Iată cum acest exemplu confirmă cele spuse de Simenschi referitor la faptul că rotațiunea consonantică este întâlnită nu numai în limbile indoeuropene, ci și în cele neindoeuropene, respectiv cele fino-ugrice. Să fie oare vorba de un maghiarism sau avem de-a face cu un împrumut din română în maghiară?Iată o întrebare la care va trebui să găsim răspunsul!

POGACE, s.f. “turtă obținută prin presarea cojilor de floarea soarelui după extragerea uleiului”, din magh. **pogacs** “turtă, pogace, pateu”.

PORODICĂ, *porodici s.f.*, “tomate, roșii”, nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*; cf. magh. **paradicsom**. Și acest apelativ este, de fapt, de origine germanică, provenind din austr. **Paradeiser**, denumire dată pentru *tomate* (vezi și germ. **Paradiesapfel**), care este utilizat atât pentru a denumi o specie de mere (merele paradisului), cât și pentru tomate, care se aseamănă cu aceste mere (v. **Bertelsmann**, 1143). Această denumire s-a transmis asupra tomatelor importate din America de sud care, datorită coloritului lor frumos și luminos au fost asemănate cu aceste fructe. Să ne amintim și de it. *pommo d'oro* (de unde provine rus. *pomidory* (roșii), ceea ce ne face să presupunem că, la originea acestor sintagme se află un prototip mai vechi. Cuvântul **Paradeiser** a fost preluat de maghiară în timpul dominației austriece, adaptat la sistemul acestei limbi și de acolo a intrat și în graiul românilor ardeleni. Același lucru este valabil și pentru **Paprika** (v. infra!). Este folosit atât în graiul românilor de pe Valea Colitca, cât și în al acelora de pe Valea Crasnei. La **Binder**, (*op. cit. vol. III., p. 67*) găsim varianta “**părădaisă** s.f. , roșie, pătlăgea (com. Belinț, raion Lugoj; com Grădini, raion Oravița, jud. Banat) din austro-germ. **Paradaiser** idem (Österreichisches Wörterbuch). Cf. *TDRG*, care-l consideră împrumut austro-germ. **Paradeis**, *CADE* din germ. **Paradeis(apfel)**, iar *Dict. Scriban* din sâs. **Paradeis(apfel)** “măr din paradis, mărul paradisului”, respectiv “pătlăgea roșie”

PALȚĂU, palțăuri s.n., “baston, toiag” din magh. **palka**, la rândul său, trebuie să fi fost împrumut din sl. **palka** “nuia” (v. infra!).

PAPRICĂ f. sg., “ardei”, cf. magh. **paprika**, germ. *Paprika*.

POTICĂ, potici s. f. “farmacie” din magh. **patika**, care, se trage, fără îndoială, din germ. **Apotheke** “. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*.

RODE s.f. “ploaie cu soare nocivă” din magh. reg. **rodja** “idem”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*.

SILVOIȚĂ s. f. “magiun” din magh. **silvaiz** “magiun”, nu apare în *DEX* însă îl întâlnim în *DAR* în varianta **silvaiz**, fără sufixul **-iță** care atestă adaptarea la sistemul derivativ al limbii române. Acest lucru este explicabil în cazul

^{*} Este vorba de fenomenul fonetic numit de J. Grimm (v. Simenschi, p. 229) rotațiune conconantică (*prima mutație consonantică germană*):”Mutațiunea consonantică a avut loc și în alte limbi indoeuropene, și anume în pelasgică și armeană v- și în dacă, spunem noi – Maria Moraru) precum și în alte limbi neindoeuropene: în grupa limbilor fino-ugrice și în grupa de limbi africane bantu (folia 3?).

regionalismelor care, în funcție de zonă, au suferit diferite modificări.) (Cf. sl. sliva “prună”.

SOCĂCIȚĂ s. f... ”bucătăreasă”, magh. **sokácsnő**. L-am găsit în *Glosar* cu explicația “bucătăreasă la nunți, derivat de la **socaci** “bucătar” (magh. **szakacs** “idem” cu suf. -iță.)”

SUREȚ s.n. “culesul viilor”, magh. **szüret** “idem”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*.

TEMETEU s. n. “cimitir” din magh. **temető** “cimitir”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*.

VAIOAGĂ, vaioaje, s. pl. ”cărămizi din lut neare” din magh. **vályog** (**teglá**) “chirpici”. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*.

ȚIDULĂ, **țidule** s.f. “bilețel, bon” magh. **cédula** “idem”, germ. **Zettel**. Nu apare nici în *DEX*, nici în *DAR*, nici în *Glosar*.

De altfel, trebuie să precizăm faptul că, în general, în ce privește lexicul regional, lucrările de lexicologie sunt foarte sărace pentru Ardeal, predominând Moldova și Bucovina)

În ceea ce privește apelativul **PĂLINCĂ**, nu susținem punctul de vedere exprimat în *DEX* privitor la originea acestui cuvânt. Considerăm că, în mod eronat, cuvântul *pălincă* este prezentat drept fiind de origine maghiară, nu știm pe ce bază. Noi suntem convinși, dimpotrivă, de originea slavă a acestui lexem, pe baza unor argumente logice și evidente, care susțin această opinie:

– Cuvântul menționat nu are nici pe departe o rezonanță maghiară, nici accentul și nici sufixul --**inka** nefiind specifice acestei limbi;

– Pe de altă parte sufixul –**inka** este propriu limbilor slave, fiind unul dintre sufixele diminutivării: v. sl. **kalinka** rom. călinul, dim. de la *kalina* = rom. călinul; **turbinka**, **Treblinka**, **korzinka** (coșuleț; calatidiu) (dim. de la **korzina** “coș”); **steblinka** (dim. de la **stebel**’ = “tulpină”), **licinka** (**larvă**) etc.

În maghiară nici nu mai există vreun alt cuvânt împrumut cu care să se poată stabili vreo legătură etimologică; altfel spus, nu există nici un alt lexem care să aibă rădăcină comună cu apelativul *pălincă*, (rădăcina –*pál-*). În *DMR* avem la această rădăcină următoarele cuvinte-titlu: “ **pălca** 1. baston 2. băț, baghetă ; 2. vergea, nuia 3. **pălcat tor oki felet** a condamna; **pălca** bețișor” – acesta este, fără îndoială, un împrumut din limbile slave unde găsim, de asemenea, cuvântul **palka** f. cu sensul “un trunchi de copac subțire sau o creangă mai groasă tăiat/ă și curățat/ă de crengi care servește drept sprijin la mers; baston, toiag, cu derivatele **palocka** s. f., **palocniț** adj. (v. *DO*), și, “**palec** m. 1. deget (extremitatea terminală mobilă a palmei mâinii, degetele de la picioare sau labele animalului)” și adjectivul derivat **palcevoj**, apoi **palcik** degețel”, toate acestea fără nici o legătură cu apelativul **pălincă**, deci este vorba doar de o coincidență. Este indiscutabil că magh. **palka** este un împrumut din slavă, lucru normal dacă ne gândim

la faptul că ungurii, care s-au așezat în câmpia Panonică în sec IX_X-lea venind din stepele asiatice, au trecut la un cu totul alt mod de viață decât acela de migratori călătorești, anume la cel sedentary, determinat de noile condiții de mediu. Acest lucru a făcut necesare o mulțime de cuvinte noi pentru a denumi noile realități cu care se confruntau aici. Intrucât aceste realități aveau deja un nume în limbile populațiilor autohtone cu care au venit în contact pe parcursul traseului pe care l-au urmat de-a lungul secolelor (slavii de est, gotii, slavii de vest, slavii de sud, daco-romanii), ungurii au împrumutat de la aceste popoare cuvintele lor pe care le-au adaptat la sistemul fonetic și gramatical al limbii maghiare. Astfel sl. **palka** devine magh. **palka**, sl. **ogurec** devine magh. **ugorka** (să nu uităm însă și de germ. **Gurke**), sl. **sliva** “prună” devine magh. **silva** “prună”, sl. loșad’ “cal” devine magh. **lo** ”cal”; germ. **Feld** ”câmp” devine magh. **föld**, germ. **Papier** devine magh. **papir**, germ. **Paprika** “ardei” devine magh. **paprika** “ardei”, germ. **Zettel** (bilețel, bon) devine magh. **cedula** (bilețel) etc.etc.. Ungurii au împrumutat cuvinte și din limba latină, de exemplu **paszuly** din lat. *faseolum!*

În schimb, în limbile slave există un cuvânt care are un sens ce explică foarte bine, în opinia noastră, și nu numai*, apelativul *pălincă*. Este vorba de **rus. palit’** care înseamnă, printre altele, **a arde**. În *DO* găsim următoarele sensuri pentru acest verb: “**palit’** 1. a pârli cu flacăra (*curățind ceva*) 2. “a emana căldură mare “ **Solnce palit** 3. “a arde ceva prea tare” și substantivul derivat **palenie** “ardere”. Ori, este lucru cunoscut de toată lumea că *pălinca* de prună te “arde” pe gât când o bei, deci numele trebuie să-i fi fost dat tot de la slavi pe baza uneia dintre caracteristicile fundamentale ale acestui lichid, aceea de a produce senzația de arsură (pe gât) când este baut. Procedul ne este cunoscut și de la alte apelative ca: *ardeiul, roșia, vânăta* etc., ale căror denimiri au fost inspirate de numite însușiri ale acestora. Pentru maghiară nu se poate da nici un fel de explicație.

Prin urmare, considerăm greșită opinia celor care atribuie acestui apelativ origine maghiară, putem să acceptăm, cel mult, că ar fi ajuns în Ardeal prin filieră maghiară, ceea ce este cu totul altceva.

CONCLUZII

Dacă încercăm o clasificare a acestor elemente în funcție de realitățile la care se raportează, constatăm existența următoarelor grupări:

- articole de îmbrăcăminte: **gaci, clop;**
- obiecte de uz gospodăresc: **lopitău, oiagă, lipideu, fiteu, fideu, palțau**
- instituții pentru nevoile sociale și așezăminte: **korhaz, feredeu, potică, temeteu**

– apelative pentru plante de cultură: **cărălabă**, colomper, **paprică**, păsulă, **porodici**, **mălai**, **zeller**;

– ingrediente alimentare: ilesteu, **oloi**

– produse alimentare prelucrate: **cocioane**, **silvoită**

Constatăm că, în majoritatea cazurilor, este vorba de obiective cu caracter social sau obiecte de uz gospodăresc care nu existau în localitate și pentru care localnicii trebuiau să se deplaseze într-un centru locuit dens de maghiari, unde toate aceste obiective sau obiecte își aveau denumirile lor maghiare.

Dat fiind că numeroase elemente germane au intrat prin filieră maghiară, nu am făcut deocamdată o delimitare netă între acestea, dar am marcat cu “Bold” cuvintele care sunt de origine germană, slavă, sau, de ce nu, dacică.

BIBLIOGRAFIE

1. Arvinte, V., Ursu, D., Bordea, B., 1961 – *Glosar regional (Glos. reg.)*, București.
2. Binder, St. (1956, 66, 67) – *Contribuții la studiul elementelor germane în lexiconul graiurilor populare românești*, 1-3. Extr. din *Analele Universității Timișoara*, seria științe, V, 3-1, Timișoara, I, extrase din vol. I, 1965, p. 104 – 122; II, 1966, p. 222-257, III., 1967, p. 49-72.
3. Dumitrăcel, S., 1993 – *Noul Atlas Lingvistic Român pe regiuni (NALR)*, Editura Academiei Române.
4. Giurescu, D., – *Istoria României din cele mai vechi timpuri*, București.
5. Giurescu, C., 1967 – *Transilvania în istoria poporului român*, București.
6. Gudea, N., 1986 – *Porolissum, Republica Municipii septimii Porolissum*, Cluj, 1986.
7. Leroy, A., 1978 – *Dictionnaire de Pomologie*, vol. I-VI.
8. Mor, P., 1902 – *Monografia Sălajului*, vol.VII.
9. Moraru, Maria, 2001 – *Elemente germane și maghiare în graiul românilor de pe cursul superior al Crasnei*, I, *Lucrări științifice, seia Horticultură*, Facultatea de Horticultură, Iași, pe suport CD-rom.
10. Moraru, Maria, Avarvarei Simona, 2000 – *Unele observații privind originile unor termeni horticoli în limba română și alte limbi indoeuropene*, I, *Lucrări științifice*, seria Horticultură, Facultatea de Horticultură, extras, Iași.
11. Petrovici, E., 1944 – *La population de la Transylvanie au XI siècle*, București.
12. Scriban, A., 1939 – *Dicționarul limbii românești*, Iași.
13. Simenschy, Th., Ivănescu Gh., 1981 – *Gramatica comparată a limbilor indoeuropene*, București, 1981.
14. Tiktin, H., 1903-1924 – *Dicționar român german (TDRG)*, București.
15. Xenopol, A. D., 1888 – *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol.I, *Istoria veche*, Iași.
16. * * *, 1961 – *Atlas Lingvistic Român (ALR)*: vol. I, II, III, serie nouă.
17. * * *, 1971 – *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, București.
18. * * *, 1913-1940 – *Dicționarul Limbii Române (D.R.)*, București.
19. * * *, 1960 – *Dicționar Rus-Român (DRR)*, București.
20. * * *, 1999 – *Dicționarul maghiar-român, Dicționarul român- maghiar (DMR)* Budapesta.
21. * * *, 1960 – *Dicționarul limbii ruse contemporane, Moscova (sub red. lui Ojegov, N., S.)*.
22. * * *, 1965 – *Lexic regional (Lex. Reg.)*, București.